

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ТВОРЧОГО ЧИТАЧА НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Василюк Галина Дмитрівна,
викладач-методист,
спеціаліст вищої категорії
Житомирський агротехнічний коледж
м. Житомир, Україна

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти сучасного уроку зарубіжної літератури, методи та прийоми формування творчого читача.

Ключові слова: читацькі компетентності, ноосферна освіта, STREAM-освіта, біоадекватна освіта, інтегративне заняття.

Вступ. Зрозуміло, що шалені темпи сучасного життя та величезний обсяг інформації змінюють основні критерії в освіті. На формування ініціативної, креативної, здатної працювати в команді, прогнозувати, досягати своєї мети особистості мають працювати всі освітні дисципліни. Людина з енциклопедично розвиненою пам'яттю вже не є самоціллю, тому що мозок – не комп'ютер, що видає потрібну інформацію через секунду після запиту. Слід оволодіти основами критичного мислення, навчитися швидко й адекватно реагувати на все нове, відкидати непотрібне й другорядне, вирізняти фейки, виробляти творчі навички. Мозок людини має бути гнучким, а процеси в ньому – швидкими та ефективними.

Навчальні програми з літератури вимагають від викладача формувати предметні та ключові компетентності [2, с.4]. Ключові – універсальні, вони важливі для подальшої успішної реалізації людини в суспільному житті, проте їх формують саме різноманітні предметні вміння та навички, особливо якщо йдеться про гуманітарну та суспільно-філософську галузь. Одна із предметних компетентностей, що має бути вироблена засобами літератури, – це формування читацького досвіду та якостей творчого читача [2, с.9].

Мета роботи: висвітлити основні методи та прийоми, які доцільно

використовувати на заняттях літератури в процесі формування читацьких компетентностей та розвитку творчих здібностей студентів,

Матеріали та методи. Викладачі літератури давно відчують, що студенти коледжів дедалі більше втрачають інтерес до читання, а література, як відомо, потребує не лише хороших письменників і поетів, але й свідомих читачів.

Сформувати вміння правильно сприймати духовні цінності, вироблені людством у процесі його існування, відстоювати їх у реальному житті, вчитися на чужих помилках, прагнути до краси й гармонії – велична і прекрасна функція літератури і мистецтва. Натомість все частіше викладач хоче, щоб студенти чітко знали ідею, жанр, композицію, художні особливості твору, вміли характеризувати героїв тощо. Все це справді легко знайти в інтернеті (тому студенти не хочуть писати конспекти!): і переказ тексту, і повний аналіз твору. Зрозуміло, що так простіше оцінити знання кожного, але ж при такому тестуванні втрачається основне призначення літератури: моральний урок, висновок, який має запам'ятатися на все життя. І нехай надалі забудуться назви, герої, місця подій та інші деталі художнього тексту, але залишиться відчуття власної гідності, бажання бути добрим і милосердним, самовдосконалюватися в процесі пізнання життя. Залишиться на рівні підсвідомості, але одночасно, можливо, стане основним принципом життя. Ось до чого слід прагнути.

Не так важливо, яка форма навчання – очна чи дистанційна. Література – дисципліна особлива! Це мистецтво слова, де почуття і розум поєднуються, а знання – не просто інформація, а переживання, що набуває характеру власного морально-психологічного досвіду. Недарма кажуть, що урок літератури тренує серце і душу. Основною одиницею спілкування на такому занятті має стати діалог, який повинен бути продуктивним і відвертим. Діалог в колективі ровесників між собою, а не у віртуальному світі наодинці з електронною книгою. Технології не замінять викладача. Комп'ютер не замінить живого слова ніколи. «Коли технології замінять живе спілкування, ми матимемо покоління ідіотів», – писав А. Ейнштейн. Викладач не повинен нав'язувати

студентам власний досвід, не в цьому його основна функція на занятті! Вміти вислухати – не менш важливо, ніж вміти гарно сказати, хизуючись власними знаннями! Тому навіть робота з текстом повинна мати на меті не стільки запам'ятовування, як усвідомлення, співвідношення з власним внутрішнім світом. Колективне оцінювання прочитаного відбувається за допомогою дискусії, бесіди, полеміки, сюжетно-рольової гри, але обов'язково в діалозі, де викладач – рівноправний учасник, а кожна думка має право на існування.

Розмова на занятті повинна стати процесом вмотивованого творчого пошуку. Це заняття, на якому присутні залучаються до творчості різними способами, а основною метою стає розуміння себе через аналіз переживань і вчинків літературного героя (це і є основою літературної емпатії).

Для початку слід дізнатися, з якими читачами ми маємо справу. Для правильної побудови заняття непогано було б з першої пари знати, яких співрозмовників в аудиторії більше: візуалів, аудіалів чи кінестетиків. У якості релаксації на першій парі можна використати тест на визначення, до якого виду читачів відноситься кожен із присутніх. Такий тест містить невелику кількість питань, швидко аналізується, легко зацікавлює. Або ще студенти полюбляють прикласти до лоба аркуш паперу і на ньому написати слово «кіт»: якщо слово написане зліва-направо і легко читається, – людина типовий візуал. Таких вправ багато пропонує інтернет. Далі логічно перейти до розмови про книги, значення читання і т.п.

На будь-якій парі важливо спочатку «запустити мозок студента» для творчості (використати для цього фізкультхвилинку, психогімнастику, звукову гімнастику, пальчикові вправи, дихальну гімнастику тощо); а потім обов'язково задіяти обидві півкулі мозку, тобто заняття має бути саме біоадекватним. БАТ (ноосферна система) – сучасна методика проведення занять, інноваційна освітня система, розроблена і запроваджена професоркою психології Наталією Масловою [1]. Доведено, що яскраво виражені ліво/правопівкульні люди втрачають здатність цілісного сприйняття світу. Однопівкульне мислення може бути охарактеризоване як нездорове, негармонійне, однобічне, лінійне. Звідси

втрата цілісності, криза мислення в кінці XX - на поч. XXI ст. Це і є криза освіти.

Біологічно адекватна універсальним природним законам розвитку людини система основана на сукупному використанні логічного (лівопівкульного) та образного (правопівкульного) мислення. Використання викладачем елементарних знань з психології (ритми мозку) навантажить обидві половинки мозку й тим самим допоможе створити оптимальний функціональний стан кожного і, що важливо, атмосферу творчого пошуку. В сучасних освітніх технологіях найбільш яскраво це проявляється в основах STREAM-освіти (Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics) – інтегрований підхід до освіти, який передбачає формування уявлень та вмінь студентів у галузях природничих наук, технологій, читання та письма, інженерії, мистецтва, математики. Працездатність студентів різко зростає в результаті комбінованого поєднання уяви і логіки, математики і фантастики.

До прикладу, часто на заняттях літератури мова йде про мандрівки. Не обов'язково готувати реферати, довго розповідати, які саме місця відвідав герой чи автор. Значно простіше (особливо дистанційно) використати вміння працювати в Google maps і просто позначити на карті відповідні місця: подорожі Р.М. Рільке чи П. Коельйо Україною, мандри Одисея, Сантьяго, Тільтіля і Мітіля та інших. Вийде такий собі геокешинг.

Стівен Пол Джобс писав: «Ми в Apple переконані, що лише технологій недостатньо. Тільки злиття технологій з мистецтвом і гуманітарними науками приносить результат, заставляє наше серце співати». Не обов'язково розказувати біографію того чи іншого письменника і вигляді нудної хронології. Просто напишіть на дошці в стовпчик цифри, які в тій чи іншій мірі стосуються життя і творчості письменника, творчість якого вивчається. А студенти нехай дописують чи розказують подію, що пов'язана з відповідною датою, вираховують, співвідносять. Математика + географія + історія + література – неабиякий стимул адекватно працювати мозку. Прекрасним

засобом у цьому плані є розгадування літературних головоломок, анаграм, кроссенсів, кросвордів, створення мемів на літературну тематику. У рольових іграх практикуємо творчі завдання у вигляді написання листів автору чи герою [3, с.86]. До прикладу, лист Данте Аліґ'єрі до Беатріче і навпаки, лист В. Шекспіру, Б. Брехту, М. Булгакову чи С. Кінгу. Ще важливіше писати листи тим, хто стоїть на грані відчаю (до прикладу, написати лист підтримки герою оповідання Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...», чи лист до Хейзел - героїні роману «Провина зірок» Дж. Гріна, чи лист Г.Замза з новели «Перевтілення». В ситуацію, коли життя повертається до людини не дуже приємним боком, може потрапити кожен, тому так важливо зрозуміти момент і знайти оптимальний вихід для героя.

Непогано використати розповіді студентів від імені якогось із героїв, своєрідне перевтілення в героя: в таких ситуаціях вони намагаються пояснити деякі власні вчинки, як от: Р. Раскольников виправдовує свою теорію (роман «Злочин і кара»), матінка Кураж виправдовується перед власними загиблими дітьми (п'єса «Матінка Кураж та її діти»), Фауст виправдовується перед Маргаритою (п'єса «Фауст»), Майстер намагається все пояснити Маргариті (роман «Майстер і Маргарита»).

Зв'язок літератури з мистецтвом – це окрема глибока тема. Важливо не лише говорити, а й творити, зокрема малювати, навіть якщо особливого таланту людина не має. Зміст твору перед його обговоренням (завжди знайдуться такі, що не прочитали, їх теж слід ввести у контекст діяльності) можна переказати у вигляді трьох, п'ятьох і т.п. речень як пелюстки квітки. Розповідати й малювати, чому б ні? А далі ті пелюстки заповнювати по мірі обговорення темою, ідеєю, художніми прийомами. Створити таку уявну квітку для Грегора Замзи («Перевтілення») чи безіменного героя оповідання «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» і т.п. На етапі рефлексії спробувати ілюструвати обкладинку якогось твору або зобразити деградацію героя (наприклад, Доріана Грея) у вигляді сходинок і смайликів. Малювати корисно у будь-якому віці.

Не менш важливим для формування творчого читача є інтеграція різних

навчальних дисциплін: (англійська мова і зарубіжна література – творчість В.Шекспіра; інформатика, психологія і зарубіжна література – «Квіти зла» Ш.Бодлера; релігієзнавство, всесвітня історія, географія, філософія і зарубіжна література – «Скляний равлик» М.Павича, «Мораль» С. Кінга, П. Коельйо «Алхімік»; математика, фізика, астрономія і зарубіжна література – «Божественна комедія» Данте; українська і зарубіжна література «Синій птах» Моріса Метерлінка та «Лісова пісня» Лесі Українки; всесвітня історія і зарубіжна література – Німецьке Просвітництво, італійське Відродження, друга Світова війна, перша Світова війна; комп'ютерні дисципліни, зарубіжна література – складання буктрейлерів, створення інтерактивних плакатів, робота в стилі скрайбінгу, створення «дудлів для гугл» будь-якого літературного твору, комп'ютерні кросворди тощо). Що вже говорити про те, що часто різні напрямки літератури безпосередньо ілюструються мистецькими творами: романтизм – Т. Жеріко «Загибель Медузи», Е. Делакруа «Свобода на барикадах»; модернізм – С. Далі, К. Моне, Е. Мане, П. Пікассо, К. Малевич; постмодернізм – Дж. Фекнер «Колеса над індійськими рейками», Г. Клімт «Поцілунок», Р. Естес «Телефонні кабінки» тощо [3, с.146].

Вивчення літератури через синтез різних дисциплін (і не обов'язково гуманітарних!) та видів мистецтва допомагає студентам продуктивніше засвоїти матеріал, розвиває їх всебічно, вчить їх головному – жити на землі.

Максимально ефективними для розвитку творчого потенціалу студентів є заняття у вигляді літературної майстерні, що передбачає отримання нового знання і нового досвіду шляхом самостійного або колективного відкриття. Мета таких занять – підведення студента до такого психологічного стану, коли йому раптово відкривається нове бачення явища, образу або самостійно вдається щось написати за даним зразком. Студенти вчаться працювати так, як свого часу видатні поети чи письменники, і тим відкривають для себе їх поетичний світ у повній мірі, розуміють труднощі літературної праці, вчаться правильно оцінювати власні здібності.

Прикладом використання такого прийому є [3, с.161]:

- майстерня побудови знань (літературні напрями і течії модернізму; художні особливості оповідання «Перевтілення» Фр. Кафки чи «Стариган з крилами» Г.Г. Маркеса);
- майстерня з вивчення лірики В.Маяковського, де кожен може спробувати написати «сходінками» (не обов'язково з римою);
- майстерня написання каліграм (за творами Г.Аполлінера);
- художня майстерня (ілюстрування творів літератури);
- майстерня власної творчості (написання власних творів).

Результати і обговорення. Зазначені в статті прийоми та методи були схвалені після предметного обговорення на засіданні циклової комісії філологічних дисциплін Житомирського агротехнічного коледжу (2021р.)

Висновки. Потреба молоді у самовизначенні, прагнення до самоствердження, самодосконалості потребують соціальної та педагогічної підтримки. Внаслідок цього виникає необхідність пошуку засобів і способів цілеспрямованої підготовки студентів до входження у соціальне середовище, що змінюється, а відтак потребує від людей творчих здібностей та критичного мислення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслова Н.В. Ноосферна освіта: концепція, технологія, методика, 2016.
URL: <http://raen-noos.narod.ru/b-masl3.htm> (дата звернення: 21.04.2021 р.).
2. Навчальна програма з зарубіжної літератури (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року.
3. Штанько Л. І. Зарубіжна література. Інтерактивні технології на уроках. 5– 12 класи. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.